

І.Б. Дашковська, І.О. Ступак
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту організацій

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ПРИ УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ УКРАЇНИ

© Дашковська І.Б., Ступак І.О., 2012

Наведено методологію оцінки конкурентоспроможності економіки країни. Проаналізовано роль та стан фінансового забезпечення інноваційної активності промислових підприємств. Наголошено на важливості стратегічного управління конкурентоспроможністю з метою активізації інноваційної діяльності промислових підприємств України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, фінансове забезпечення, промислові підприємства, стратегічне управління, конкурентоспроможність.

FINANCIAL PROVIDING ROLE OF INDUSTRIAL ENTERPRISES INNOVATING ACTIVITY COMPETITIVENESS MANAGEMENT OF UKRAINE

© Dashkovska I.B., Stupak I.O., 2012

The paper presents the methodology for evaluation of the economy competitiveness. The role and status of financial support for innovative activity of industrial enterprises are analyzed. The importance of strategic management with the aim of activation of innovative activity of industrial enterprises of Ukraine is emphasized.

Key words: innovation activity, financial support, industrial enterprises, strategic management, competitiveness.

Постановка проблеми

Побудова конкурентоспроможної економіки на інноваційних засадах розвитку, яка відповідатиме сучасним викликам і загрозам, є одним із першочергових завдань будь-якої країни та України зокрема. Зрозуміло, що однією з пріоритетних і стратегічно важливих галузей народного господарства є промисловість країни. Її розвиток і ефективність функціонування багато в чому залежать від відповідного фінансового забезпечення та підтримки. Саме тому особливо важливою проблемою є вивчення та узагальнення наявних і доступних різноманітних джерел інвестування інноваційної активності промислових підприємств, що дасть змогу національній економіці вести ефективну конкурентну боротьбу на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика конкурентоспроможності економіки та фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств досліджується у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців [1–9]. В умовах ринкових відносин конкурентоспроможність визначає ступінь розвитку суспільства. Чим вища конкурентоспроможність країни, тим вищий життєвий рівень у цій країні [1, с. 113]. У міжнародних рейтингах конкурентоспроможності Україну традиційно зараховують до країн, що

розвиваються і характеризуються підвищеною політичною і економічною нестабільністю, несприятливим економічним кліматом і економічно надзвичайно високими ризиками господарської діяльності [2, с. 279].

Зокрема, Ю.С. Головіна зазначає про важливість фінансових ресурсів, оскільки сьогодні “велика кількість дешевої робочої сили й сировинних ресурсів” не є гарантом ефективного економічного процвітання [3, с. 157].

Л.А. Лахтіонова також стверджує, що “серед матеріальних, трудових і фінансових ресурсів перше місце посідають фінансові, оскільки вони є єдиним видом ресурсів підприємства, що трансформується в будь-який інший вид в мінімальний термін”, а основними їх джерелами підприємства є власні та залучені кошти [4, с. 14 – 16].

Постановка цілей

Мета статті – дослідження та аналітичне оцінювання стану конкурентоспроможності країни загалом та фінансового забезпечення інноваційної активності промислових підприємств зокрема.

Виклад основного матеріалу

У 2011 р. Фонд “Ефективне управління” оприлюднив “Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011”, що містить індекси конкурентоспроможності регіонів України, розраховані за методологією, яку Всесвітній економічний форум (ВЕФ) використовує для оцінки конкурентоспроможності країн світу. Основою для створення рейтингу країн є індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК).

Індекс глобальної конкурентоспроможності за методологією ВЕФ є синтетичним показником, який враховує 90 чинників. Критерії ґрунтуються на об’єктивних статистичних показниках і експертних оцінках понад 11 тис. керівників світового бізнесу, які працюють у 125 країнах. Вага економічних показників у загальному рейтингу становить близько 25 %, показників технологічного розвитку та інноваційності – 50 % і показників, що визначають якість суспільних та державних інститутів, – решта 25 %. З 2006 р. додатково оцінюють ступінь розвитку інфраструктури та перешкоди для бізнесу, ефективність роботи ринку праці, рівень охорони здоров’я та якість освіти [5, с.18].

ІГК увібрав у себе основні новітні економічні ідеї щодо конкурентоспроможності й, з урахуванням складності процесу економічного зростання, бере до уваги зважене середнє значення великої кількості різних складників, кожен з яких відображає один з аспектів конкурентоспроможності. Складники згруповані у 12 складових конкурентоспроможності, які наведені нижче [6]:

1. Інституції.
2. Інфраструктура.
3. Макроекономічне середовище.
4. Охорона здоров’я та початкова освіта.
5. Вища освіта та професійна підготовка.
6. Ефективність ринку товарів.
7. Ефективність ринку праці.
8. Рівень розвитку фінансового ринку.
9. Технологічна готовність.
10. Розмір ринку.
11. Рівень розвитку бізнесу.
12. Інновації.

Для підрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності всі досліджувані країни у 2011 р. згруповано в три стадії:

1. Факторно-орієнтована стадія (37 країн). Економічне зростання залежить від базових факторів (1 – 4), а країни конкурують на основі забезпеченості ресурсами.

2. Стадія, орієнтована на ефективність (28 країн). На цьому етапі конкурентоспроможність країни залежить від 5 – 10 складових.

3. Стадія, орієнтована на інновації (35 країн). Основою підвищення конкурентоспроможності країн, що перебувають на цьому етапі, є складові 11 та 12 – рівень розвитку бізнесу та інновації.

За оцінкою Всесвітнього економічного форуму в 2011 р. Україна посіла 89-те місце серед 139 країн та зарахована до етапу розвитку, що визначає перехід від факторно-орієнтованої стадії до стадії, орієнтованої на ефективність.

Очевидно, що задля підвищення конкурентоспроможності економіки країни та переведення її на вищій щабель стратегія розвитку економіки країни повинна орієнтуватись на досягнення інноваційної стадії розвитку, а саме на підвищення рівня розвитку бізнесу (стратегія формування ефективних бізнес-мереж і стратегій окремих фірм) та розвитку сприятливого для інноваційної діяльності середовища, що зможе забезпечити формування стратегічних конкурентних переваг. В аспекті вищесказаного можемо стверджувати, що сьогодні одним з головних факторів економічного зростання є ефективні інвестиції в інноваційний процес. Про це свідчить велика кількість праць стосовно фінансового забезпечення інноваційної діяльності, що є закономірним і відображає актуальність цього напряму дослідження, оскільки цей вид діяльності є надзвичайно ризикованим, непередбачуваним і вимагає значних капіталовкладень на кожному етапі, починаючи від виникнення ідеї та закінчуючи її кінцевою комерціалізацією та реалізацією.

Автори І.А. Павленко, Н.П. Гончарова, Г.О. Швиданенко до фінансових ресурсів інноваційної діяльності зараховують [7, с. 86–87]:

- бюджетні асигнування, що виділяються на державному і регіональному рівнях;
- кошти спеціальних позабюджетних фондів фінансування НДДКР, що утворюють інноваційні підприємства, регіональні органи управління;
- власні кошти підприємств (промислові інвестиції з прибутку й у складі витрат виробництва);
- фінансові ресурси різноманітних типів комерційних структур інвестиційних компаній, комерційних банків, страхових товариств, ФПГ тощо;
- кредитні ресурси спеціально уповноважених урядом інвестиційних банків;
- конверсійні кредити для інноваційних підприємств оборонного комплексу;
- іноземні інвестиції промислових і комерційних фірм і компаній;
- кошти національних і закордонних фондів;
- приватні накопичення фізичних осіб.

Згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність” передбачено такі джерела фінансування [10]:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Зрозуміло, що різні автори розглядають питання класифікації та поділу фінансових ресурсів інноваційної діяльності підприємств відповідно до напрямів наукового дослідження: бухгалтерський облік, аудит, юриспруденція, економічний аналіз, статистичне дослідження тощо. Загалом, можна виділити два рівні, на яких відбувається фінансування інноваційної діяльності, зокрема:

- на державному рівні;
- на рівні окремих підприємств.

Основною метою використання і розподілу фінансових ресурсів має бути забезпечення ефективного функціонування підприємств на всіх етапах інноваційної діяльності.

Звідси можна зробити висновок, що фінансові ресурси – це ті кошти підприємства, які воно залучає на всіх етапах інноваційної діяльності з метою успішного та ефективного функціонування. Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності є:

1. Власні (внутрішні).
2. Зовнішні (залучені).
3. Поєднання власних і залучених коштів.

Таблиця 1

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості України за 2008–2010 рр. (у фактичних цінах)*

	2008		2009		2010	
	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу
Разом	11994,2	100,0	7949,9	100,0	8045,5	100,0
зокрема за рахунок						
держбюджету	336,9	2,8	127,0	1,6	87,0	1,1
місцевих бюджетів	15,8	0,1	7,4	0,1	5,7	0,1
власних коштів	7264,0	60,6	5169,4	65,0	4775,2	59,4
коштів інвесторів						
вітчизняних	169,5	1,4	31,0	0,4	31,0	0,4
іноземних держав	115,4	1,0	1512,9	19,0	2411,4	30,0
інших джерел	4092,6	34,1	1102,2	13,9	735,2	9,0

*Складено за даними “Статистичного щорічника України за 2010 рік” [11]

Аналізуючи дані за 2008–2010 рр. щодо розподілу обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України, можна зробити висновок, що вона здійснювалася здебільшого за рахунок власних коштів і тільки незначний обсяг інвестицій припадає на кошти держбюджету та іноземних держав. Зрозуміло, що такий обсяг фінансової підтримки з боку держави є недостатнім і не сприятиме зацікавленості та зростанню інноваційної активності промислових підприємств, оскільки інноваційна діяльність доволі ризикована і потребує значних капіталовкладень на всіх етапах інноваційного процесу. Також держава має на законодавчому рівні створювати всі умови для залучення зовнішніх інвестицій, що також сприятиме обміну знаннями і досвідом між науковцями і підприємствами, задіяними в інноваційному процесі.

Щодо розподілу загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за 2008–2010 рр. в Україні, то найбільша їх частка протягом останніх років припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, до 10 % – на внутрішні науково-дослідні розробки та не більше ніж 3 % – на придбання науково-дослідних розробок.

Звідси можна зробити висновок, що сьогодні однією з пріоритетних галузей промисловості України, яка потребує найбільшої підтримки та впливає безпосередньо на розвиток інших, є машинобудування, яке Організація економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР) зарахувала до четвертого технологічного укладу. Загалом виділяють шість технологічних укладів, тривалість кожного з них скорочується відповідно до прискорення науково-технічного і соціально-економічного розвитку суспільства [4]:

I. Перший технологічний уклад: 1770–1830 рр. (розвиток текстильної промисловості, а також машинобудування, використання енергії води).

II. Другий технологічний уклад: 1830–1880 рр. (розвиток залізничного будівництва і транспорту, механізація виробництва на основі парового двигуна).

III. Третій технологічний уклад: 1880–1930 рр. (урбанізація, розвиток неорганічної хімії, домінуюче використання електроенергії у виробництві та промисловості).

Таблиця 2

Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в Україні за 2008-2010 рр. (млн.грн.)*

	Роки					
	2008	відсотків до загального обсягу	2009	відсотків до загального обсягу	2010	відсотків до загального обсягу
Загальний обсяг інноваційних витрат	11994,2	100,0	7949,9	100,0	8045,5	100,0
Зокрема за напрямками:						
дослідження і розробки	1243,6	10,4	846,7	10,7	996,4	12,4
придбання інших зовнішніх знань	421,8	3,5	115,9	1,4	141,6	1,8
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	7664,8	63,9	4974,7	62,6	5051,7	62,8
інші	2664,0	22,2	2012,6	25,3	1855,8	23,0

*Складено за даними “Статистичного щорічника України за 2010 рік” [11]

IV. Четвертий технологічний уклад: 1930–1980 рр. (розвиток органічної хімії і виробництва синтетичних матеріалів, машинобудування, кольорової металургії).

V. П'ятий технологічний уклад: 1980–2030 рр. (розвиток інформаційного середовища і послуг, програмного забезпечення, індивідуалізація попиту, поява екологічних і енергетичних обмежень у споживанні деяких видів природних ресурсів).

VI. Шостий технологічний уклад: з 2030 р. (передбачається розвиток біологічної та фармацевтичної промисловості, нанотехнологій, систем комунікацій, передавання і зберігання інформації, зростання ролі людського капіталу).

Нині в розвинених країнах світу домінує V уклад і формується VI. Щодо України, то дані Державного комітету статистики свідчать, що уклади III і IV домінують, на них припадає близько 98 % промисловості, V – близько 2 %, а VI тільки формується.

Таблиця 3

Освоєно (використано) інвестицій в основний капітал у промисловості України за 2008-2010 рр.*

Технологічний уклад	Вид промислової діяльності	Інвестиції в основний капітал					
		2008		2009		2010	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
	Промисловість, всього	76618	100,0	57658	100,0	58558	100,0
III	Добувна промисловість	16767	21,88	13914	24,13	15613	26,66
	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	10503	13,71	6683	11,59	5161	8,81
	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	10875	14,19	8422	14,61	8714	14,88

1	2	3	4	5	6	7	8
	Разом III уклад	38145	49,79	29019	50,33	29488	50,36
IV	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	13130	17,14	10458	18,14	8297	14,17
	Легка промисловість	440	0,57	336	0,58	453	0,77
	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	768	1,00	1416	2,46	1936	3,31
	Целюлозно-паперове виробництво	2558	3,34	1377	2,39	813	1,39
	Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	2094	2,73	1772	3,07	1857	3,17
	Хімічна та нафтохімічна промисловість	5107	6,67	4656	8,08	7202	12,30
	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	7046	9,20	4765	8,26	3308	5,65
	Машинобудування (без виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування)	4265	5,57	2399	4,16	2929	5,00
	Інші галузі промисловості	1411	1,84	295	0,51	804	1,37
	Разом IV уклад	36819	48,06	27474	47,65	27599	47,13
V	Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	1924	2,51	1165	2,02	1471	2,51
	Разом V уклад	1924	2,51	1165	2,02	1471	2,51

*Складено за даними “Статистичного щорічника України за 2010 рік” [11]

Згідно зі “Звітом про конкурентоспроможність регіонів України 2011” [6] перше місце в рейтингу займає Київ з індексом конкурентоспроможності 4,25, а останнє – Херсонська обл. (3,58). Індекс конкурентоспроможності Львівщини становить 3,88, що відповідає 10-й позиції рейтингу. Найкращим регіоном за критеріями факторів розвитку та інноваційного потенціалу є Дніпропетровськ.

Найпроблемнішими факторами, що впливають на рівень розвитку бізнесу (складова 11), за даними Фонду ефективного управління, в Україні є податкова політика, корупція, нестабільність державної політики, інфляція, доступ до фінансування, дозвільна система та ліцензування.

Висновки

На основі дослідження можемо стверджувати, що стратегія економічного розвитку країни повинна базуватись на інноваційній спрямованості, задля досягнення стійких конкурентних переваг на світовому ринку та переходу в групу країн, що перебувають на третій стадії розвитку згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму. Базовими орієнтирами для розроблення і корегування стратегії конкурентоспроможності України повинні стати такі її складові, як якість бізнесу та інновації. Зрозуміло, що для цього необхідна відповідна підтримка з боку держави, яка має створити належні умови для залучення та розподілу відповідних ресурсів, зокрема фінансових, які відіграють одну з ключових ролей у формуванні конкурентоспроможної економіки країни загалом.

Перспективи подальших досліджень

На нашу думку, необхідно продовжувати дослідження у сфері ресурсного забезпечення розвитку конкурентоспроможності України на основі інноваційного потенціалу, а саме формування механізму стратегічного управління конкурентоспроможністю промислових підприємств.

1. Фатхутдінов Р.А., Осовська Г.В. *Управління конкурентоздатністю організації: підруч.* – К.: Кондор, 2009. – 470 с. 2. Матюх С.А. *Інновації як фактор міжнародної конкурентоспроможності країни* / С.А. Матюх // *Вісник Хмельницького національного університету* – 2010. – № 4, Т. 1. – С. 278 – 281. 3. Головіна Ю.С. *Концептуальні основи фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств України* / Ю.С. Головіна // *Економічний вісник Донбасу.* – 2009. – № 1(15). – С. 157–161. 4. Лахтіонова Л.А. *Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: [монографія]* / Л.А. Лахтіонова – К.: КНЕУ. – 2001. – 387 с. 5. Шегинський І., Прийма І., Шенгинська Н. *Про конкурентоспроможність та перспективи зростання економіки України* // *Вісник Львівського університету. Серія економічна. Вип. 37(2).* – 2007. – С.17–19. 6. *Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011.* Доступно з <http://www.feg.org.ua/>. 7. Павленко І.А., Гончарова Н.П., Швиданенко Г.О. *Економіка та організація інноваційної діяльності: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.* – К.: КНЕУ, 2002. – 150 с. 8. Баранов О.Г. *Інноваційні теорії: представники і проблеми структуризації* / О.Г. Баранов // *Історія народного господарства та економічної думки України.* – 2009. – Вип. 42. – С. 45 – 56. 9. Дашковська І.Б. *Деякі аспекти державного регулювання інноваційної діяльності в Україні* / І.Б. Дашковська // *Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка” “Проблеми економіки та управління”.* – 2011. – № 698. – С. 35–41. 10. Закон України “Про інноваційну діяльність” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 36, ст.266). 11. *Статистичний щорічник України за 2010 рік* / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Август Трейд, 2011. – 560 с.